

RECOMANACIONS

Recomanacions sobre la cobertura informativa d'actes terroristes

Novembre 2016

Consell
de l'Audiovisual
de Catalunya

Col·legi
de Periodistes
de Catalunya

Se'n permet la reproducció, la distribució i la comunicació pública sempre que se'n citi la procedència (autoria, títol, òrgan editor) i que no es faci amb finalitats comercials. No es permet la creació d'obres derivades sense autorització expressa dels autors i de l'editor.

Consell de l'Audiovisual de Catalunya
c. dels Vergós, 36-42
08017 Barcelona

Col·legi de Periodistes de Catalunya
Rambla de Catalunya, 10, pral
08007 Barcelona

1a edició electrònica: novembre 2016

Presentació

El terrorisme és una actuació delictiva que cometen intencionadament un individu o un grup d'individus contra un o més països, les seves institucions o la seva ciutadania, amb la finalitat d'intimidat greument una població, obligar indegudament els governs a realitzar un acte o a abstenir-se de fer-ho, així com desestabilitzar greument les estructures polítiques, econòmiques o socials d'un país.¹

Un acte terrorista pot tenir motivacions polítiques, ideològiques o religioses. Tanmateix, de vegades es fa difícil destriar les autèntiques motivacions dels actes terroristes, especialment quan l'autoria és individual. En tot cas, aquestes recomanacions, pel que fa a molts aspectes de la praxis dels mitjans, poden ser igualment aplicables a altres actes violents.

La cobertura informativa d'un acte terrorista presenta complexitats informatives afegides, perquè requereix els periodistes a trobar l'equilibri entre servir informació veraç, precisa i exhaustiva a la ciutadania, d'una banda, i defensar els drets personals fonamentals, com ara la presumpció d'innocència i el dret a la privadesa, de l'altra. Així mateix, també hi ha altres elements a considerar, com la conveniència de no magnificar els esdeveniments, per tal de no participar de la lògica desestabilitzadora i perversa dels terroristes.

Per aquesta raó, recollint l'esperit de la Declaració de principis de la professió periodística a Catalunya, el Consell de l'Audiovisual de Catalunya i el Col·legi de Periodistes han elaborat les **Recomanacions sobre la cobertura informativa d'actes terroristes**.

Aquestes Recomanacions van dirigides, en primer lloc, a tots els professionals d'aquells mitjans de comunicació que assumeixen la responsabilitat editorial dels continguts que difonen, sigui quina sigui la tecnologia emprada. En segon

¹ Aquesta definició està basada en la Posició comuna del Consell de la Unió Europea de 27 de desembre de 2001 sobre l'aplicació de mesures específiques de lluita contra el terrorisme ([2001/931/CFSP](#))

lloc, pretenen implicar tots els actors del sistema de la comunicació, incloent-hi internet (plataformes d'intercanvi de vídeos, xarxes socials, servidors, etcètera) i, per tant, també, totes les persones que participin activament en processos comunicatius.

Més enllà, aquestes Recomanacions tenen una vocació marcadament cívica: estimular l'exigència ciutadana davant els mitjans, així com la seva presa de consciència pel rol actiu (i interactiu) que desenvolupen. A més de receptors, els ciutadans connectats són generadors i redifusors de continguts audiovisuals sobre actes terroristes i, en conseqüència, aquestes recomanacions els poden ser útils.

Recomanacions

1. SOBRE ELS TERRORISTES

1.1 Autoria

Correspon a les autoritats determinar formalment l'autoria d'un acte terrorista, sens perjudici del precepte deontològic de contrastar qualsevol informació. Els mitjans de comunicació han d'evitar la difusió d'especulacions i rumors sobre l'autoria d'un acte violent o possibles motivacions i han de difondre únicament informacions fonamentades.

Els mitjans de comunicació, com tothom, han de respectar sempre la presumpció d'innocència. Aquest principi és també aplicable a la persona o persones acusades de cometre un acte terrorista.

Correspon als mitjans de comunicació informar, analitzar les circumstàncies i transmetre fets i valoracions sobre els efectes i les conseqüències d'un acte terrorista. També poden col·laborar amb les autoritats, per exemple, per fer arribar missatges d'interès públic a la ciutadania.

1.2 Tractament de la identitat dels terroristes

La difusió de la identitat –i d'imatges– dels presumptes terroristes s'hauria de fer només quan hagi estat confirmada per les autoritats. Cal tenir especial cura amb el tractament periodístic que es dona als terroristes, per evitar donar-los protagonisme i, en tot cas, impedir que, des de la seva perspectiva, apareguin com a herois. El tractament més adequat és considerar-los presumptes autors d'un delictes.

1.3 Tractament de continguts subministrats per terroristes

Pel que fa a continguts subministrats per terroristes, cal diferenciar entre comunicats i declaracions, d'una banda, i continguts audiovisuals elaborats pels terroristes mateixos sobre les seves accions, de l'altra.

Quant a comunicats i declaracions, si bé l'interès informatiu justifica que els mitjans en difonguin els elements informatius principals del missatge, cal tenir especial cura a editar-los i contextualitzar-los, per tal d'evitar difondre'n els elements propagandístics.

Les imatges difoses pels terroristes, editades o en brut, mai s'haurien de difondre, almenys sense una edició prèvia als mitjans, amb independència que les xarxes socials les difonguin íntegrament. No difondre implica també no enllaçar continguts.

1.4 Contextualització

És important el concurs o la participació de persones expertes per contextualitzar l'acte terrorista i aprofundir en les causes i en les possibles conseqüències.

1.5 Adjectivació del terrorisme

Els actes terroristes els cometem individus, no països, ètnies o religions. Així, caldrà no adjectivar el terrorisme en funció de l'origen, l'ètnia o la religió. Per exemple, caldria evitar termes com ara "terrorisme islàmic", que hauria de ser substituït per "terrorisme gihadista".

1.6 Familiars de la persona autora d'un acte terrorista

Cal preservar la intimitat i privadesa dels familiars de la persona –o persones– autora d'un acte terrorista. Per a un eventual esment, cal que la connexió familiar resulti imprescindible en el relat dels fets.

1.7 Relació amb els cossos de seguretat

En la cobertura d'un segrest, d'una presa d'hostatges o de persecucions a terroristes, es recomana que els mitjans no donin informació sobre posicions o tàctiques de les forces de seguretat. Si cal, han d'advertir l'audiència d'aquest fet.

La cobertura d'aquests actes de terror no ha d'entorpir l'actuació policial sobre el terreny, incloent-hi l'enregistrament d'imatges des de mitjans aeris (helicòpters o drons). Amb la mateixa finalitat, fóra convenient que els mitjans evitessin difondre converses telefòniques o videotrucades amb la persona –o persones– autora del segrest o de la presa d'hostatges.

S'ha de preservar l'anonimat dels membres dels cossos de seguretat quan apareguin en imatges i vídeos d'actuacions policials, mitjançant tècniques com ara difuminar o pixelar el rostre.

2. SOBRE LES VÍCTIMES

2.1 Identitat de les víctimes

En actes terroristes, la identitat de les víctimes només es pot difondre un cop sigui facilitada, amb caràcter oficial, per les autoritats, les quals, alhora, només en poden subministrar la identitat un cop informats els familiars. En tot cas, cal evitar que els familiars de les víctimes se n'assabentin mitjançant els mitjans de comunicació.

El dret a la intimitat personal i familiar i a la pròpia imatge no deixa de tenir validesa en funció de la distància, de manera que aquesta protecció és d'aplicació tant a les víctimes properes com a les de països llunyans.

2.2 Privadesa de les víctimes mortals

Es recomana que els mitjans s'abstinguin de difondre imatges de cadàvers de les víctimes d'un acte terrorista si se les pot reconèixer, tant sigui pel rostre com per altres elements. Per tant, es podrien emetre imatges de cossos coberts, sempre que la cruesa d'aquestes imatges –segons el criteri dels responsables editorials de cada mitjà– no ho impedeixi.

2.3 Privadesa de les víctimes supervivents

Les víctimes supervivents d'un acte terrorista tenen dret a la privadesa.

Amb caràcter general, cal evitar recórrer als testimonis de les víctimes, especialment en el període immediatament posterior als fets. En cas que l'interès informatiu justifiqui l'aparició de víctimes supervivents, cal distingir els casos en què la víctima autoritza expressament la seva aparició, dels que no.

S'entén que la víctima autoritza la difusió de la seva imatge quan fa declaracions voluntàriament. En qualsevol cas, en el cas de persones en estat de xoc, els mitjans s'haurien d'abstenir de prendre'ls imatges o declaracions.

En la resta d'aparicions de víctimes supervivents, cal tractar les imatges per tal que cap persona pugui ser reconeguda.

El dret a la privadesa de les víctimes supervivents s'estén als enterraments i a les manifestacions de dol. En aquest sentit, s'hauria d'evitar la intromissió gratuïta i les especulacions sobre els seus sentiments.

2.4 Menors d'edat i persones vulnerables

En la cobertura informativa d'un acte terrorista, cal reforçar la protecció i les bones pràctiques envers els menors. La privadesa i els seus drets fonamentals han de ser resguardats específicament.

Així mateix, també rebran especial protecció les víctimes en situació de vulnerabilitat personal (amb disminució sensorial o cognitiva, alteracions psíquiques, exclusió social, etc.).

2.5 Víctimes d'actes terroristes anteriors

El dret a la privadesa de les víctimes d'un acte terrorista no caduca. Cal salvaguardar-lo sense caure en la recreació innecessària o la morbositat.

3. SOBRE L'AUDIÈNCIA

3.1 Fonts informatives

Amb caràcter general, els mitjans de comunicació citaran les fonts quan informin sobre un acte terrorista. Si hi haguessin limitacions o condicionants sobre la informació per part de les autoritats, es farà constar aquesta circumstància per a coneixement públic.

3.2 Advertència sobre la duresa extrema de les imatges

El nivell de duresa o d'impacte de les imatges que s'emetin ha d'estar justificat editorialment. La decisió sobre quines imatges s'emeten i quines es descarten correspon al responsable editorial de cada mitjà, en funció de la cruïsa i de la morbositat de les imatges i de si aporten elements informatius rellevants o no.

La ciutadania té dret a ser informada, però també té dret a no accedir a continguts audiovisuals violents d'un acte terrorista. Aquest principi és particularment vàlid en els mitjans tradicionals lineals (TV i ràdio) dins de l'horari protegit per a menors (6.00-22.00 hores).

Sempre cal advertir prèviament de la naturalesa violenta de les imatges, tant en els mitjans tradicionals, com en els serveis audiovisuals sota demanda (TV per internet, premsa digital, etcètera.), mitjançant els mecanismes propis de cada sistema de transmissió.

3.3 Espectacularització del llenguatge audiovisual

Cal abstenir-se d'afegir espectacularitat i efectes audiovisuals a la informació: zooms, efectes de so, música de fons i similars.

3.4 Espectacularització del llenguatge verbal

L'expressivitat informativa no ha de caure en una espectacularització del llenguatge verbal, en el sentit que pugui produir en l'audiència un efecte morbós, alarmant i/o que l'inciti a una reacció violenta.

3.5 Bucle d'imatges al *videowall* o videomosaic de magazins i programes similars

El *videowall* o videomosaic és un recurs propi dels programes d'anàlisi i de debat, que té la funció de dinamitzar el relat televisiu. Consisteix a mostrar grans pantalles darrere les persones presents al plató, que emeten una seqüència curta d'imatges, relacionades amb els fets tractats, que es va repetint i que sovint respon a una selecció de les imatges més espectaculars.

Convé que el bucle d'imatges no generi un efecte barroc de violència i caos entre l'audiència, i no desviï l'atenció del debat que les persones expertes duen a terme al plató. Així mateix, caldria evitar la reiteració o l'exposició excessiva d'unes mateixes imatges.

3.6 Imatges d'arxiu

Convindria no usar imatges d'arxiu d'atemptats anteriors que no tinguin interès informatiu, atès que podrien resultar equívocues des d'una perspectiva

informativa. Cal tenir present que un recordatori no justificat pot generar dolor, odi i ràbia als supervivents de l'acte terrorista passat i a l'audiència en general. L'ús d'imatges d'arxiu ha de ser tan despersonalitzat com sigui possible i en tots els casos cal identificar les imatges i fer constar la seva naturalesa d'arxiu.

3.7 Distinció: cobertura en directe - reconstrucció documental - recreació fictícia

La distinció entre la cobertura en directe d'un acte terrorista, la reconstrucció documental (feta amb imatges i so preenregistrats) o la recreació per ficció dramatitzada ha de ser assenyalada de manera inequívoca per no induir l'audiència a error.

3.8 Ús periodístic del material audiovisual generat pels usuaris

Les xarxes socials i les plataformes d'intercanvi de vídeos representen una millora de les possibilitats comunicatives. Els mitjans de comunicació poden facilitar l'accés a la participació de la seva audiència. I la ciutadania pot actuar com a part activa i compromesa en el sistema comunicatiu i, en un acte terrorista, pot esdevenir una font informativa més. Però l'apoderament de la ciutadania li exigeix més responsabilitat.

El fet que els continguts audiovisuals generats pels usuaris siguin continguts audiovisuals produïts *per als* mitjans, però no *pels* mitjans, planteja alguns dilemes als mitjans mateixos a l'hora de difondre'ls.

En cas que un mitjà decideixi utilitzar aquest material, caldria:

- **Verificar-ne l'autenticitat.** És important que la imatge i el so no hagin estat manipulats.
- **Citar-ne la procedència.** Cal indicar, en cas que es conegui, l'autoria de qui hagi facilitat el material al mitjà.
- **Avaluar-ne l'interès informatiu i social.** Cal analitzar si el contingut audiovisual té un interès informatiu intrínsec o si respon als interessos d'una agenda informativa particular. També cal analitzar si pot generar un efecte d'imitació entre determinats individus o col·lectius.
- **Verificar que respecta els drets de les víctimes i de l'audiència.** Les mateixes cauteles aplicables a un vídeo professional s'han d'aplicar al material subministrat pels ciutadans. Els drets de les víctimes i els de l'audiència són els mateixos en tots dos casos i, per tant, són d'aplicació les recomanacions anteriors.

Pel que fa als ciutadans, cal assenyalar que també haurien de tenir present aquestes mateixes recomanacions a l'hora de difondre o redifondre continguts audiovisuals per les xarxes socials.

4. SOBRE ELS PERIODISTES

4.1 Post-traumatic shock disorder

Els periodistes professionals que són enviats al lloc dels fets, com també els integrants dels cossos de seguretat i sanitaris, són persones que reben un impacte superior a la resta de la ciutadania. La reacció dels informadors davant escenes de terror es manifesta, com en qualsevol altra persona, amb estrès i, en alguns casos, amb xoc posttraumàtic.

Per tant, es recomana que, en la mesura que sigui possible, les empreses periodístiques tinguin en compte aquest fet a l'hora de triar els informadors que cobriran la notícia i realitzaran les connexions en directe.

Un dels elements claus per triar un o una professional que informi és saber que la millor manera d'abordar una vivència traumàtica és la possibilitat de poder-la compartir amb altres col·legues.

Fora convenient oferir al o la periodista que cobreixi un acte terrorista, ja sigui de plantilla o *freelance*, la possibilitat de rebre assistència psicològica per part de professionals especialistes.

5. SOBRE LES AUTORITATS

5.1 La relació amb els mitjans de comunicació

Davant un atemptat, cal que les autoritats i els cossos professionals d'intervenció (policia, protecció civil, rescat, bombers, etc.) assumeixin l'assistència als mitjans de comunicació tot garantint un tracte respectuós, diligent i igualitari.

Les autoritats han d'establir, entre les seves prioritats d'intervenció en emergències, la previsió de les demandes que l'acompliment de la tasca periodística requereix (delimitar espais, subministrar informació sobre les investigacions, les dades provades, l'autoria, l'estat i la identitat de les víctimes –una vegada se n'hagi informat prèviament les famílies–, les precaucions preses i les recomanacions a divulgar).

Si bé els mitjans han d'evitar entorpir les tasques de vigilància, de rescat o de socors, també és important que rebin les facilitats oportunes per tal de fer arribar a la ciutadania una informació diligent i acurada.

Aquestes Recomanacions són necessàriament un document obert, que ha d'evolucionar juntament amb el sistema comunicatiu i la societat en general. Per tant, és un document que reclama revisions periòdiques perquè es vagi actualitzant.

**Consell
de l'Audiovisual
de Catalunya**

**Col·legi
de Periodistes
de Catalunya**
